

Litteratur og Kritik.

Ernst Robert Daenell: Die Kölner Konföderation vom Jahre 1367 und die schonischen Pfandschaften. Hansisch-dänische Geschichte 1367—1385. (Leipziger Studien aus dem Gebiet der Geschichte, herausgegeben von W. Arndt, K. Lamprecht, E. Mareks. 1. Bd. 1. Heft.) Leipzig (Duncker & Humblot) 1894. (174 SS.)

Det er i den sidste Tid ikke saa sjældent, at man i Tyskland til Emne for Doktordisputatser eller lignende akademiske Skrifter har taget et eller andet af Berøringspunkterne mellem Tyskland og Danmark i den senere Middelalder. Hvad der af saadanne Skrifter er fremkommet siden von der Ropps smukke Afhandling, som jeg i sin Tid anmeldte i dette Tidsskrift (4. R. VI), har dog ikke frembudt synderlig Interesse; de forskellige Forfattere har ladet sig nøje med at benytte de nærmestliggende Kilder, til nordiske Behandlinger har de kun haft et meget mangelfuldt Kendskab, og de har heller ikke fordybet sig saaledes i det valgte Emne, at de har formaet at give noget væsentligt nyt. Af en helt anden Karakter er det Arbejde, hvis Titel staar over disse Linier, og skønt det synes at være Forfatterens Debutskrift, maa det regnes for en videnskabelig fuldtødig Præstation. Det betegner sig som udgaaet fra Professor Lamprechts Seminar, og maaske har denne fremragende Historiker sin Del i, at Afhandlingen er blevet saa fuldendt; Hoveddelen af Æren maa dog sikkert tilkomme Hr. Daenell. Med største Flid har han sat sig ind i sit Emne, og han er desuden fuldstændig Herre over den Litteratur, hvori Emnet tidligere er blevet behandlet, deriblandt ogsaa den, der stammer fra Norden. Hvad han

har udfundet ved sine Undersøgelser, fremsætter han i en klar og udtømmende Fremstilling, der er ordnet særdeles overskueligt. Efter kort at have paapeget, hvorledes Freden i Stralsund kom i Stand 1370 og Hanseforbundet derved blev Panteindehaver af de skaanske Slotte for femten Aar, følger han de Forviklinger, som denne Besiddelse gav Anledning til i Valdemar Atterdags sidste Aar og siden, mens Margrethe styrede det danske Rige i sin Søn Olufs Navn, lige til det Øjeblik, da Dronningens kraftige Optræden tvang Hanseaterne til meget uvillig at tilbagegive Pantet. I talrige Anmærkninger anføres Beviserne for alt, hvad der fremstilles, og hvor der er noget, der giver Anledning til Tvivl, belyses dette udførlig.

Man vil vistnok forstaa, at netop jeg har gennemlæst dette Skrift med særlig Interesse. Det samme Emne, som Daenell her omhandler, har jeg jo for en halv Snes Aar siden fremstillet i mit Skrift om Dronning Margrethe; Kildematerialet er siden ikke blevet forøget, men hvad der hos mig kun udgjorde nogle Kapitler af et meget andet omfattende Arbejde, er af Daenell gjort til Genstand for en særlig monografisk Behandling, og jeg kunde da nok have Grund til at frygte, at denne Særundersøgelse maaske havde aabenbaret ret store Mangler i min flygtigere Fremstilling. Noget beroliget blev jeg vel ved at se den Anerkendelse, som Daenell yder min Bog i sin Fortale; i Modsætning til Schäfers og Reinhardts Fremstillinger af Forholdene under Valdemar Atterdag, der karakteriseres som „ganz kurz und unzureichend“, betegnes min Skildring som „kurz und schön“. Imidlertid betoner Forf. dog, at der nok lod sig give Tilføjelser til min Fremstilling, ligesom at hans Opfattelse lejlighedsvis afviger fra min, saaledes at jeg endnu ikke kunde føle mig helt sikker. Gennemlæsningen af selve Skriftet viste imidlertid, at de Afvigelser, Forf. hentyder til, kun drejer sig om Enkeltheder af saare ringe Betydning; jeg tør vel sige, at selv om han paa ethvert af disse Punkter havde Ret og jeg Uret, saa vilde min hele Skildring alligevel staa fast i alle sine Hovedtræk. Og endda er det naturligvis ikke saa, at Daenell har Ret paa alle Divergenspunkter. Naar han ikke kan tiltræde min Forkastelse

af en Efterretning hos Hvitfeld om Kongevalget efter Valdemar Atterdags Død, saa vil jeg jo ganske vist forbeholde mig at have en bedre begrundet Mening om Hvitfelds Kildeværd end den tyske Historiker; naar han (S. 140) lader mig med Urette tvivle om to Recessers rigtige Datering, beror det blot paa, at han har misforstaaet det hypothetiske i det danske Udtryk: „kunde vække Tvivl“, og overset, at jeg i den følgende Sætning netop imodegaar Tvivlen. I andre Tilfælde drejer Uenigheden sig om Ting, overfor hvilke der paa Grund af Kildernes Fattigdom kun kan opnaas en saa ringe Grad af Sandsynlighed, at det knap er værd at strides derom; atter i andre Tilfælde har Daenell sikkert nok Ret, som naar han henfører den første demokratiske Bevægelse i Lübeck til 1374, mens jeg angav 1376, o. l.

Et eneste Sted har Daenell en Polemik imod mig, der er lige saa grundløs efter Indholdet som uheldig i Formen. Han opregner (S. 110, Anm.) flere Angivelser fra Hanseaternes Klageskrifter, der skal bevise, at Dronning Margrethe har faaet Lod og Del i Udbyttet af de Sørøverier, der dreves af Hovedsmændene paa de danske Slotte, og efter at have nævnt, at man næppe kan bortfortolke dette ved med Munch at sige, at Dronningen ikke havde synderlig Magt over sine Lensmænd, fortsætter han: „Auch ist es verständlich, warum Erslev dieser Beispiele nicht und der Mitwirkung der Königin auch nirgends prägnant Erwähnung thut“. Altsaa, Hr. Daenell er spydig; han forstaaer, at den patriotiske danske Historiker undgaar at nævne, at den højsalige Dronning „mit den Piraten den Raub teilte“. Dette maa vel være hans Mening, men Tanken er da højst underlig hos en Forf., der dog maa have set, at jeg netop gør mit bedste for at vise, at Dronning Margrethe begunstigede Kaprerierne, saalænge de passede til hendes Politik overfor Stæderne, „brugte Sørøverne til Skræmmemiddel overfor Hanseaterne“. Endnu løsere er dog Paastanden om, at jeg ikke udtrykkelig skulde have omtalt Dronningens Medvirkning; jeg ønskede jo intet heller end at kunne godtgøre denne, og jeg fortæller da ogsaa efter et hanseatisk Klageskrift, hvorledes noget i Sundet taget Gods „blev ført til

Varberg og delt i Dronningens Nærværelse, der selv tog det meste af Ladningen⁴. Dette er netop Daenells første Exempel; hans næste anfører jeg i den tilsvarende Anmærkning (S. 460), hvor det godtgøres, at det kun er en Genganger af det forrige med fejlskrevet Aarstal; hans følgende Bevissteder har jeg med Rette ikke omtalt, thi de tilhører ikke blot Tiden efter 1385, men de drejer sig om Strandingsgoods, ikke om Sørøverier. Paa dette Punkt har den tyske Forf. da unægtelig været meget letsindig; det bør dog tilføjes, at en Skødesløshed af denne Art vistnok er uden Sidestykke i hans ellers saa nøjagtige Skrift.

Kildematerialet til Oplysning om Hanseforbundets Forhold til Danmark er i det hele rigeligt og paalideligt, dertil udgivet paa den fortrinligste Maade i Koppmanns „Hanserecesser“; det er da ikke saa underligt, at en tysk og en dansk Forfatter kan fremstille Enkelthederne i Datidens Tildragelser saa godt som helt overensstemmende. Mærkeligere er det, at Daenell ogsaa er naaet til en Helhedsopfattelse, der kommer min overordentlig nær, og at det Syn, han har faaet paa Hanseaternes Magtstilling, er saa lidet afvigende fra mit; thi den Opfattelse, der fremtræder i mit Skrift, er meget forskellig fra den, der tidligere var gængse baade i Danmark og Tyskland. Begge Steder havde man en særdeles høj Mening om den Magt, Hanseaterne sad inde med; „de herskede med en Vælde over Havene, hvortil først vore Dage har vist os Mage i Englands Soherredømme; deres Udsendinge modtoges som Konger, foreskrev Nationerne Love og afgjorde Krig og Fred“ (Allen). Ganske modsat betones dels i min „Dronning Margrethe“, dels i min føranførte Anmeldelse af „de nyeste Bidrag til Erik af Pommerns Historie“ Hanseforbundets politiske Svaghed; det er magtesløst overfor Norden, naar det ikke har Fyrster til Forbundsfæller; dets Forsøg paa ved Erhvervelsen af de skaanske Slotte at faa en Garanti for Opretholdelsen af Privilegierne falder meget uheldig ud, og Købmændene maa finde sig i endeløse Plagerier og Tynger, der kulminerer i Erik af Pommerns Indførelse af Sundtolden; de fredelskende Borgere viger stadig tilbage, naar det trækker op til Krig; selve Hanse-

forbundet er svagt i sin Organisation og Stæderne indbyrdes splidagtige.

At denne Opfattelse kunde faa Indpas i Tyskland, derom havde jeg kun ringe Haab, og dog er det den, som Daenell ogsaa er naaet til for det af ham behandlede Tidsrums Vedkommende. Naar han skal uddrage Facitet af de femten Aars Historie fra 1370 til 1385, saa betoner han med Rette, at Hansestæderne, ved at forlange Skaanes Slotte i Pant, især havde troet at opnaa, at deres Handelsrettigheder i Danmark nu blev opretholdte, og spørger da, om dette Haab var blevet opfyldt. Svaret er et ubetinget Nej (S. 145). Netop det modsatte af, hvad man havde haabet, var sket; Privilegierne var blevet overholdt ligesaa daarlig som nogensinde før, Købmanden havde lidt den største Skade; „es hätte kaum schlimmer zugehen können, wenn die Städte die Schlösser überhaupt nicht besessen hätten“. Oven i Købet var netop Slottene blevet en Kilde til ny og truende Forviklinger med Norden, og da Hanseaterne gav Slottene tilbage, var det med den uudtalte Tanke, „dass ihre Inpfandnahme denn doch ein Misgriff gewesen sei, der weder politisch, noch merkantil, noch pekuniär die Stellung der Hanse in Dänemark wesentlich gefördert hatte“. Det er et Slutningsresultat, der lige til Ordene minder om, hvad jeg har faaet ud¹⁾. Ogsaa i Pointeringen af de enkelte Hovedtræk, der har medført dette Udslag, stemmer Daenells Opfattelse næsten altid med min. Han betoner atter og atter, hvor hjælpeløse Hanseaterne stod overfor Danmark og Margrethe, og han finder ligesom jeg Aarsagerne til deres passive Politik i Forbundets løse Sammensætning, i den stærke InteressEForskel mellem de vendiske Stæder paa den ene, de preussiske paa den anden Side, endelig i de demokratiske Bevægelser, der begyndte at røre sig rundt om i Hansebyerne²⁾; men disse Forhold, som jeg i min Frem-

¹⁾ Dronning Margrethe S. 107: „... det Resultat, at Overtagelsen af Skaanes Hovedslotte og Markedet fra Hansestædernes Side var et Fejltræk, der hverken politisk eller pekuniært havde svaret til Forventningerne“.

²⁾ Det sidste Punkt er allerede fremhævet af tidligere tyske Gran-

stilling kun kunde antyde, belyser han udførlig og indgaaende. Paa denne Kant ligger overhovedet hans Bogs Hovedfortjeneste; gennem den faar man et Indblik i Hanseforbundets indre Organisation og dennes Mangler, som man tidligere har savnet. Men en Dansk vil tillige prise Forf. for den Upartiskhed, hvormed han har belyst Berøringerne mellem Tyskerne og et Nabofolk; det er et Særsyn ikke mindst i vore Dage, da de nationale Bølger gaar saa højt i Tyskland og saa stærkt ogsaa paavirker Historikerne i deres Fremstilling af svundne Tider.

Kr. Ersler.

Ludwig Schmitt (S. J.): Der Karmeliter Paulus Heliä,
Vorkämpfer der katholischen Kirche gegen die sogenannte Reformation in Dänemark. (Ergänzungshefte zu den „Stimmen aus Maria-Laach“ Nr. 60.) Freiberg i B. (Herdersche Verlagshdl.) 1893. (XI + 172 SS.)

At en katolsk Gejstlig, der beskæftiger sig med Danmarks Reformationshistorie, maa komme til særlig at lægge Mærke til den eneste Personlighed, der med virkelig Dygtighed optraadte som den katolske Kirkes Forsvarer mod den fremtrængende Lutheranisme, er saa naturligt, at man forsaavidt kun kan glæde sig over, at en saa fremragende Skikkelse som Lektor Paulus Heliæ har fundet en katolsk Biograf, saa meget mere som denne Mand efter Forfatterens Oplysninger hidtil har været saa godt som ukendt, ikke blot indenfor den katolske Kirke i Almindelighed, men ogsaa indenfor sin egen Orden. Forf., der har Ophold i Aarhus, er gaet til sin

skere; Modsætningen mellem Preusserne og de vendiske Stæder er derimod næppe paapeget, i alt Fald ikke betonet af nogen før mig, og naar denne Modsætning ogsaa er blevet en Hovedtraad for Daenell, kunde der da nok have været Grund for ham til at henvise til mine Udtalelser derom. Overhovedet vil jo ganske vist en tysk Læser ikke gennem Daenells Fremstilling faa nogen Anelse om, i hvilken Grad hans Resultater falder sammen med de af mig tidligere fremførte.